Email:

conference@houghtonstreetreview.com

Website:

www.houghtonstreetreview.com/index.php/conference

© 2026 International Online Conference on Multidisciplinary Academic Research. All Rights Reserved.

Editor-in-Chief:

Dr. Ewelum Johnson Nnadi

Managing Editors:

1.Harold Jan R. Terano

2.Dr. Mandakini Singla

3.Massoud Kaykhaii

TIL VA YOZUV. YOZUV TURLARINING KELIB CHIQISHI VA TARAQQIYOT BOSQICHLARI.

Ma'murjonova Dilnozaxon Toirjon qizi
Andijon davlat chet tillari instituti
Filalogiya va tillarni o'qitish : Arab tili
https://doi.org/10.5281/zenodo.24116518

Annotatsiya . Mazkur maqolada til va yozuvning o'zaro bog'liqligi, yozuvning paydo bo'lish sabablari va taraqqiyot bosqichlari yoritilgan. Maqolaning maqsadi piktografik, ideografik, ieroglifik va fonografik yozuv turlarining kelib chiqishini tahlil qilish hamda arab va o'zbek yozuvi tarixidan misollar keltirishdir. Tadqiqotda ilmiy maqolalar va tilshunoslik manbalari qiyosiy-tarixiy usulda o'rganildi. Natijada fonografik yozuv eng qulay va keng tarqalgan tizim ekani asoslandi.

Kalit so'zlar : til, yozuv, piktografik yozuv, ideografik yozuv, ieroglif, fonografik yozuv, alifbo, arab yozuvi.

Аннотация.В статье рассматриваются взаимосвязь языка и письма, причины возникновения письменности и этапы её развития. Цель статьи: проанализировать происхождение пиктографического, идеографического, иероглифического и фонографического письма, а также привести примеры из истории арабской и узбекской письменности. В исследовании использован сравнительно-исторический метод на основе научных статей и лингвистических источников. В результате обосновано, что фонографическое письмо является наиболее удобной и распространённой системой.

Ключевые слова: язык, письмо, пиктографическое письмо, идеографическое письмо, иероглиф, фонографическое письмо, алфавит, арабское письмо.

Abstract. This article examines the relationship between language and writing, the reasons for the emergence of writing, and the stages of its development. The aim of the article is to analyze the origins of pictographic, ideographic, hieroglyphic, and phonographic writing and to provide examples from the history of Arabic and Uzbek scripts. In the research, scholarly articles and linguistic sources were studied using the comparative-historical method. As a result, it is substantiated that phonographic writing is the most convenient and widespread system.

Keywords: language, writing, pictographic writing, ideographic writing, hieroglyph, phonographic writing, alphabet, Arabic script.

KIRISH. Til va yozuv insoniyat sivilizatsiyasining eng buyuk kashfiyotlari bo'lib, ular o'zaro chambarchas bog'liq, ammo turlicha tushunchalardi. Til — insonlarning o'zaro muloqot qilish, fikr almashish, his-tuyg'ularini bildirish va jamiyatda yashash uchun xizmat qiladigan eng muhim vositadir.Yozuv — og'zaki nutqni (tilni) maxsus grafik belgilar, ramzlar yoki harflar yordamida fazoda va zamonda muhrlash, matn

Email:

conference@houghtonstreetreview.com

Website:

www.houghtonstreetreview.com/index.php/conference

© 2026 International Online Conference on Multidisciplinary Academic Research. All Rights Reserved.

Editor-in-Chief:

Dr. Ewelum Johnson Nnadi

Managing Editors:

1.Harold Jan R. Terano

2.Dr. Mandakini Singla

3.Massoud Kaykhaii

orqali ifodalash tizimidir. Yozuv birdaniga paydo bo‘lmagan, balki ming yillar davomida ibtidoiy rasmlardan tortib, bugungi murakkab alifbolargacha bo‘lgan murakkab evolyusiya bosqichini bosib o‘tgan.

Yozuvning kelib chiqish

Yozuvning ilk nishonalari insoniyatning dastlabki taraqqiyot davrlariga borib taqaladi. Qadimgi odamlar o‘z fikrlari, kechinmalari va tajribalarini kelgusi avlodlarga yetkazish uchun dastlab turli xil usullardan foydalanganlar.

Predmetli yozuv (Buyum yozuvi): Yozuvning eng ibtidoiy shakli bo‘lib, bunda ma'lum xabar buyumlar yordamida uzatilgan. Masalan, qadimgi skiflar qo‘shni qabilaga o‘q, yoy, sichqon va qurbaqadan iborat "xat" yuborishgan. Bu "Agar yerga kirib ketmasangiz, osmondan o‘q yog‘diramiz" degan tahdidni anglatgan.

Petrogliflar va qoyatosh rasmlari: Odamlar g‘or devorlariga ov manzaralari, hayvonlar va turmush tarzini chizish orqali o‘z tarixini muhrlaganlar. Bu rasmlar vaqt o‘tishi bilan ramziy belgilarga aylana boshlagan.

Yozuv taraqqiyotining asosiy bosqichlari

Ibtidoiy belgilardan haqiqiy yozuv sistemasiga o‘tish jarayoni bir necha tarixiy bosqichlarga bo‘linadi:

A. Pictografik (Rasm) yozuv:

Bu bosqichda yozuv vazifasini alohida rasmlar bajaradi. Biror voqea, ov jarayoni yoki buyum yaxlit holda rasm shaklida tasvirlanadi. Piktogramma tildagi muayyan tovush yoki so‘zni emas, balki umumiy tushunchani anglatgan. Uning asosiy kamchiligi shundaki, uni o‘qish uchun aniq qoidalar yo‘q edi va har qanday til egasi uni o‘zicha talqin qilishi mumkin edi.

B. Idiografik va Ieroglif yozuv (Tushunchalar yozuvi):

Vaqt o‘tishi bilan rasmlar soddalashib, shartli belgilarga (ierogliflarga) aylandi. Bu yozuv turida har bir belgi ma'lum bir tushunchani yoki butun so‘zni bildiradi.

Tarixiy misollar: Qadimgi Misr ierogliflari, Mesopotamiya mixxati (klinopis), Qadimgi Xitoy yozuvi:

Xususiyati: Bu yozuv juda ko‘p belgining mavjudligi (minglab ierogliflar) va uni o‘rganish murakkabligi bilan ajralib turadi. Lekin u turli lahjada gaplashuvchi qabilalarni yagona yozma til atrofida birlashtirishda muhim rol o‘ynagan.

C. Bog‘in (Sillabik) yozuv:

Yozuv taraqqiyotida keyingi muhim qadam tovushlar tizimiga yaqinlashish bo‘ldi. Bu yozuvda har bir belgi alohida tovushni emas, balki muayyan bo‘g‘inni (masalan, ba, be, bi yoki a, ka, sa) bildiradi.

Tarixiy misollar: Qadimgi Bobil va Ossuriya mixxatining keyingi bosqichlari, Yaponiya yozuvidagi Katakana va Xiragana, Hindistonning Devanagari yozuvi ildizlari.

D.Harf-tovush (Fonografik) yozuv:

Insoniyat taraqqiyotidagi eng mukammal va qulay yozuv turi bu – harf-tovush yozuvidir. Bunda tildagi har bir alohida tovush alohida harf bilan belgilanadi.

Kelib chiqishi: Ilk chinakam harf-tovush yozuvi (alfavit) miloddan avvalgi II ming yillikning o‘rtalarida Finikiyada yaratilgan. Finikiya alifbosi faqat undosh tovushlarni o‘z ichiga olgan bo‘lib, keyinchalik yunonlar unga unli tovushlarni qo‘shib, bugungi Yevropa va boshqa alifbolar uchun asos solganlar.

Ahamiyati: Kam sonli harflar (odatda 20–40 ta oralig‘ida) yordamida cheksiz miqdordagi so‘zlarni va fikrlarni yozib olish imkonini berdi.

Email:

conference@houghtonstreetreview.com

Website:

www.houghtonstreetreview.com/index.php/conference

© 2026 International Online Conference on Multidisciplinary Academic Research. All Rights Reserved.

Editor-in-Chief:

Dr. Ewelum Johnson Nnadi

Managing Editors:

1.Harold Jan R. Terano

2.Dr. Mandakini Singla

3.Massoud Kaykhaii

O‘zbek yozuvi tarixi va uning taraqqiyoti

O‘zbek xalqi o‘z tarixi davomida bir nechta yozuv tizimlarini qo‘llagan: Qadimgi turkiy (runik) youvi (Orxon-Enasoy yodgorliklari) – VIII asrga oid o‘ziga xos harf-tovush tizimiArab yozuvi asosidagi alifbo – Islom dini kirib kelishi bilan joriy etilib, asrlar davomida mumtoz adabiyotimiz va ilm-fanimiz rivojiga xizmat qildi.

Lotin va kirill alifbolari – XX asrda siyosiy va madaniy o‘zgarishlar tufayli joriy etilib, hozirgi kunda O‘zbekistonda yana lotin yozuviga asoslangan o‘zbek alifbosi amaldaqo‘llanibkelinmoqda.

Xulosa

Til va yozuv — insoniyat sivilizatsiyasi va madaniy xotirasining ustunlaridir. Agar til insoniyatga o‘zaro muloqot qilish va fikrlash imkoniyatini bergan bo‘lsa, yozuv ushbu fikrlarni vaqt va makon chegaralaridan olib chiqib, avloddan-avlodga uzatuvchi asosiyvositagaaylandi.

Piktografik va ieroglif yozuvlardan boshlangan ming yillik evolyutsion yo‘l eng qulay va universal bo‘lgan harf-tovush (alifbo) tizimining yaratilishi bilan o‘zining yuksak bosqichiga erishdi. Har bir yozuv turining kelib chiqishi va taraqqiyoti muayyan xalqning dunyoqarashi, turmush tarzi hamda ilmiy-texnik rivojlanishi bilan chambarchasbog‘liqbo‘ldi.

Zamonaviybosqichvaraqamlidavr:

Bugungi axborot texnologiyalari va raqamlashtirish asrida yozuv yana bir yangi transformer bosqichini boshdan kechirmoqda. Klaviatura, ovozli matn terish, sun'iy intellect va emojilar (tasviriy belgilar) davrida yozuv tezlashib, ko‘p hollarda yana ibtidoiy piktogrammalarga o‘xshash vizual simvollarga qaytayotgandek tuyulsa-da, harf-tovush yozuvi o‘zining yetakchi o‘rnini saqlab qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Mahmudov N. Til va yozuv. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2005.
2. Jamolxonov H. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2013.
3. Reformatskiy A. A. Vvedeniye v yazikoznaniye. – Moskva: Aspekt Press, 2006.
4. Gulyamov A. G., Aliyev A. O‘zbek tili tarixidan. – Toshkent: O‘qituvchi, 1989.
5. Diringer D. Alfavit. – Moskva: Izdatelstvo inostrannoy literaturi, 1963.